

Ivo Andrich
VREMETO NA ANIKA

I

Otdavna sa zabraveni vremenata, kogato Anika vojuvashe s cjaloto hristijanstvo i s cjalata svetska i cyrkovna vlast, a naj-veche s dobrunskija pop Melentij. No njakoga dobre se pomneshe i mnogo se govoreshe za tova; i v razgovorite kato edinica mjarka se vzevashe “vremeto, kogato Anika se beshe razvilnjala”.

V gradcheto, kydeto myzhe i zheni si prilichat edni na drugi kato ovce, stava taka, che sluchajnostta donasja po njakoe dete, kakto vjatyryt seme, koeto da se drypne, da zastyrchi nad reda i da predizvika neshtastija i zabludi, dokato i na nego ne mu se podsekat krakata i taka da se vyzvyrne starijat red.

Bashta na Anika beshe Marinko Kyrnoelac, hlebar. Kato mladezh beshe izvesten s pochti zhenskata si hubost, no rano se systari i se zanemari prezhdevremenno. Beshe okolo chetirijsetgodishen, kogato, naglezhdajki slivovata si gradina ot drugata strana na rekata, hvana v neja seljanin, pytnik, kak sys sina si kysa slivi. Ubi go na mjasto s edin kol. Deteto izbjaga. Oshte syshtata sutrin zaptietata zaloviha Marinko. V Saraevo go osydiha na shest godini zatvor. Hora, koito hodeha togava v Saraevo, razpravjaha, che go videli da traka s okovite si i da nosi s ostanalite zatvornici var na Zhuta tabija. Chetiri godini izkara vyv Vidinskija zatvor. Kogato se vyrna, dovede i zheni ot belija svjat,

zashtoto pyrvata, ot kojato njamashe deca, beshe umrjala, dokato toj lezha v zatvora. Prodylzhi si zanajata i zazhivja spokojno, kaktò i predi tova neshtastie.

Vtorata mu zhenà, Andzha, beshe mnogo po-mlada ot nego, slaba, pregyrbena v krysta, s izmychen i smiren pogled, s neshto iziskano, chuzhdo i uplasheno v dyrzhaniето. Horata nito ja obichaha, nito ja cenjaha. Na vsekigo mu se struvashe, che e namerena v zatvora i ja narichaha Vidinchankata. Marinko naprazno se mycheshe da dokazhe, che ne e istina i che tja e dyshterja na njakakyv hlebar, pri kogoto rabotil izvestno vreme sled zatvora.

Tova beshe Anikinata majka. Ot neja Marinko imashe oshte edno dete, momche, po-goljamo ot Anika. To beshe beloliko, slabo i visoko, s usmihnati, chudni ochi, no maloumno. Kazvashe se Lale. Detstvoto prekara kraj majka si, po-kysno pomagashe na bashta si v zanajata; ne hodeshe s ostanalite mladezhi, ne pieshe, ne pusheshe, nito se zaglezhdashe po momichetata.

Koga se rodi Anika i kak izrasna, nikoj pochtì ne si spomnjashè.

Kraj mylchalivata i nedruzheljubna majka rasteshe slabo i visoko momichence, s golemi ochi, pylni s nedoverie i gordost, s usta, kojato na drebnoto ì lice izglezhdashe tvyrde goljama i vinagi gotova za plach. Rasteshe, no samo nagore. Majka ì ja zabrazhdashe po njakakyv osoben nachin, ot koeto ni naj-malko ne se vizhdashe kosata ì: taka deteto izglezhdashe oshte po-chudnovato i slabo. Cjala naezhena i kokalesta, malkata vyrveshe vinagi popregyrbena, kato che li se sramuvashe sama ot visochinata si, s gordelivo stisnati ustni i sveden pogled. I syvsem jasno e, che nikoj ne obryshthashe vnimanie na Kyrnoelchevoto momiche, koeto beshe neugledno, rjadko izlizashe, i to samo do djukjana na bashta si i nazad.

Prez dylgata i vlazhna zima, kojato zapochna tvyrde rano,

osymna neobiknoveno Bogojavlenie, ne samo bez led, no i bez snjag. Procesijata shljapash e iz kalta. Horugvite bljaskaha i vsichki ochi primizhavaha ot podraniloto i bolnavo slynce. Vodata, ot kojato vadeha krysta, beshe syvsem bez led, zelena i bujna kato prez proletta.

Na vlizane i izlizane ot cyrkvata na vsekigo napravi vpechatlenie Kyrnoelchevata shterka. Makar i oshte krehko, onova slabo dlygnesto devojche se beshe belnalo, izpravilo se i naedrijalo prez zimata; ochite ò bjaha stanali po-golemi, ustata – po-malka. Beshe oblechena s polushubka ot atlas, s neobichajna krojka. Horata se obryshtaha sled neja. Mnogo ot tjah razpitvaha koja e i chija e тази devojka, kojato idva sama na cyrkva. Sjakash naistina idvashe ot drugo mjasto, ot chuzhda strana.

A Anika premina prez tylpata bavno, s nova krachka i s novo lice, bez da gleda nito pred sebe si, nito kogoto i da bilo ot onezi, koito ja gledaha, a pravo v portata, kym kojato otivashe. Na vratata sreshtna, po-skoro edva ne se sblyska, s njakakyv myzh. Tova beshe Mihailo Nikolin, narichan Chuzhdeneca. Malko se posmutiha i se sprjaha, poveche toj, otkolkoto tja, i prekrachih praga, edin do drug, pochti v edin i syshti mig.

Nedeljata sled Bogojavlenie se sreshtnaha na syshtata porta, no veche ne sluchajno. Mihailo ja ochakvashe i se priblizhi do neja. A narodyt, iznenadan ot byrzoto i neobiknoveno Anikino preobrazjavane, se chudeshe ne po-malko, che Mihailo, kojto ne hodeshe dori sys svoite vrystnichki, ja chaka i pridruzhava. Gradcheto ne prestavashe da govori za Kyrnoelchevata shterka, kojato izvednyzh se razmomi i to taka, che da se otlichava i po lice, i po obleklo ot ostanalite zheni.

No tova pyrvo izlizane ne smuti samo horata, a i samata Anika. S drugi ochi zapochna da gleda na vsichko okolo sebe si. I sjakash za pyrvi pyt zabeljaza tjaloto si, pochna da go poddyrzhava i da se oglezhda.

Proletta тази godina nastypi bavno i kaprizno. Kogato e

hubavo vremeto, Anika izliza na dvora, disha dylboko, mizhi s ochi; hodeneto ja izmorjava, no shtom vleze vytre, polazvat ja tryпки i stajata zapochva da ì se struva studena i mrachna, i pak izliza. A kogato slynceto zaleza zad dvorskija zid, potrypvashta, tja bjaga ot sjankata, kojato se udylyzhava, i se kachva kolkoto se mozhe po-navisoko, samo i samo oshte vednyzh da vidi slynceto. Kogato nastypi studen den s lapavica i mrachno nebe, Anika ostava v stajata, zapalva pechkata i sjada do neja, zagledana v ogynja. Razkopchava se i slaga ryka v pazvata si, malko po-nadolu, tam, kydeto ot izpyknalite momicheshki rebra zapochvat da se otdeljat i izdigat gyrdite. Tuka kozhata e izpynata i e naj-gladka ot cjaloto tjalo. Taka s chasove pritiska s dlan tova mjasto i gleda ogynja i tendzherite na pechkata kato njakakvi ochi, koito vse ì kazvat neshto i s koito vse razgovarja. A kogato ja izvikat za njakakva rabota i trjabva da izvadi rykata si, za da izleze ot stajata, sepva se otreznjala. Posle, kogato se vyrne i otnovo sedne do ogynja, ne mozhe dylgo da se namesti; struva ì se: ne mozhe vyobshte da nameri onova mjasto, na koeto e dyrzhala rykata si; sjakash predi malko e iztyrvala neshto cenno nadolu po techenieto.

Taka zhiveeshe Kyrnoelchevata dyshterja, cjala obhvanata ot misli za sebe si, mylchaliva, ravnodushna kym vsichki, i stavashe ot den na den vse po-naedrijala i po-hubava. Taka minavashe byrzo i tajnstveno mominskoto vreme, ljato, esen i pak zima. Vsijaka nedelja i na praznik, Anika otivashe na cyrkva, pridruzhavana ot njakakva bleđa i izpita sysedka. Otnachalo Mihailo redovno ja chakashe na portata i razmenjashe s neja po njakoja duma. No postepenno i ostanalite mladezhi zapochnaha da se primykvat. Hubavata i edra devojka, kojato sega veche syvsem se beshe izteglila ot onova bojazljivo i slabichko Kyrnoelchevo dete, prez sledvashtata zima beshe glaven predmet na myzhkite zhelanija i na zhenskite razgovori.

Syshtata zima umrja Marinko. Sinyt mu, Lale, poe i

prodylzhi zanajata. Makar i mlad i maloumen, toj se okaza dobyr rabotnik i zadyrzha bashtinata si klientela.

Andzha, kojato dotogava zhiveeshe kato sjanka, oshte poveche se pregyrbi i otslabna. Dyshterja ì, s kojato nikoga ne se obichaha, nito pyk dobre se razbiraha, beshe sega v onazi vyzrast, kogato momichetata sa samozhivi, zatvoreni v sebe si, ne milejat mnogo-mnogo za roditelite si i za ostanalite. Edinstvenoto neshto, koeto svyrzvashe Vidinchankata s tozi grad, ne syshtestvuvashve veche. Tja prestana syvsem da govori. Ne placheshe. Samo gledashe s njakakyv bluzhdaesht pogled vsichko okolo sebe si. Ne ì trjabvashe njakakva po-osobena bolest, za da ugasne. Umrja prez ljatoto, syshtata godina. Anika ne beshe smyknala chernoto, koeto noseshe zaradi bashta si.

Za da ne byde samo momicheto, v kyshtata im se preseli lelja Plema, dovedena sestra na pokojnija Marinko, prestarjala, pochti sljapa vdovica, s nespokojna i neshtastna mladost, no tova beshe tolkova otdavna, che nikoj, ta dori i tja samata, ne mozheshe tochno da se seti kakvi sa bili vsichkite ì neshtastija i stradaniya. Sred tazi lelja i smahnatija brat zhiveeshe sega Anika. Smyrtta na roditelite ì, praznotata, kojato ja zaobikoli, chernoto, koeto noseshe, vsichko tova samo podchertavashe goljamata ì hubost i nejnija neobiknoven karakter.

Beshe s edna glava po-visoka ot brat si. I vse oshte rasteshe i se razvivashve. Promenjashe se neprekysnato. Pogledyt ì se osvobodi, tymnite ì ochi dobiha temenuzhen ottenyk, kozhata ì stavashe vse, po-bjala, dvizhenijata ì - po-zabaveni i estestveni. Gradcheto govoreshe za svatba. Za tova ì govoreha, razbira se, i mladezhite pred cyrkvata. Tja gi gledashe bezrazlichno, slushate gi spokojno, naj-chesto i naj-dylgo Mihailo, no sama nikoga ne otgovarjashe neshto opredeljeno. Govoreshe gluho i drezgavo, kato pochti ne otvarjashe pravilnite si, pylni, no oshte malko bledi ustni. Nejnite predimno ednosrichni dumi ne ostavjaha ni naj-malyk otzvuk sled sebe si, a gasneha i se zalichavaha syvsem,

sled kato gi izgovoreshe. Taka, na vsekigo v spomena ostavashe mnogo po-zhivo obrazyt ì, a ne glasyt ì, onova, koeto e kazala.

No kolkoto momicheto stavashe po-svoenravno i po-tajnstveno, tolkova poveche gradcheto govoreshe za svatba, a vyv vryzka s tova, oshte ot nachalo, se spomenavashe redovno imeto na Mihailo.